

Сто тисяч (стисло)

Іван Карпенко-Карий

Дія I

Невідомий приїжджає до Герасима Никодимовича Калитки, багатого селянина, й намагається улаштувати одну вигідну для себе справу, яку придумав сам.

Син Калитки Роман розмовляє з наймичкою Мотрею про їхнє одруження восени, на яке дав згоду батько.

Герасим радіє, що вдало купив землю: "Ох, земелько, свята земелько, Божа ти дочечко! Як радісно тебе загрибати до купи, в одні руки... Приобрітав би тебе без ліку. ...Глянеш оком навколо — усе твоє: там череда пасеться, там орють на пар, а тут зазеленіла вже пшениця і колосується жито: і все то гроші, гроші, гроші..." Жалкує, що не вистачає коштів купити шматок доброї землі по сусідству, заздрить Жолудю, думаючи, що той розбагатів не інакше як нечесним шляхом, і вирішує пристати на пропозицію Невідомого — купити за п'ять тисяч сто тисяч фальшивих карбованців.

До Герасима приходять кум Савка позичити грошей. Той погоджується лише за умови, що Савка дасть йому запродажню на воли, які коштують набагато дорожче.

Приходить Невідомий і показує Калитці нібито фальшиві гроші. Говорить, що їхня фірма багато вже їх випустила, вони є, мабуть, і в кишені у господаря. Герасим показує свої гроші, Невідомий відбирає кілька купюр і каже, що вони теж фальшиві.

Тепер Калитчині підозри щодо того, яким шляхом люди багатіють, підтверджуються.

Герасим хоче послати сина Романа до багатія Пузиря, щоб хлопець нагледів серед його дочок собі наречену. Роман нагадує батькові про обіцянку одружити його з Мотрею. Батько відповідає, що хазяйський син має женитися на хазяйській дочці, а про наймичку сказав він для того, щоб та краще працювала.

Дія II

Герасим встає рано й піднімає робітників. Його дратує, що наймити довго вмиваються, вдягаються, навіть моляться. Він гукає на жінку, щоб швидше йшла до корів. Помічає, що робітник Клим узяв окраєць хліба, і лає того — гріх, мовляв, у неділю снідати. Робітник відповідає, що коли б він спав до обіду в неділю, то й не снідав би.

Герасим жаліється копачеві Бонавентурі, що робітники з'їдають багато, як та сарана, та ще й жують довго, тягнуть час, а потім сплять, як убиті. Копач зітхає й говорить, що вони — щасливі люди, а от він од думок, як знайти й викопати скарб, не спить.

Приходить Савка, бачить, як Герасим люб'язно розмовляє зі своєю дружиною (а перед цим тільки-но вони сварилися, ледь не по бійки дійшло!), й заздро говорить, що вони зі своєю старою кільки сваряться через гроші, постійні нестатки. Кум розмірковує, що люди, мабуть, гроші від нечистого дістають, не інакше. Калитка йому

говорить, що зараз дехто таке робить, що його й сам чорт боїться, наприклад, фальшиві гроші. І пропонує йому поїхати казначейство спробувати розмінити купюри, що дав йому Невідмий. Савка зізнається, що ходив на болото просити у безп'ятого гроші за душу, але тільки налякався, та й усе. Погоджується взяти участь у цій справі лише за сто карбованців від кожної тисячі, що купить Герасим. Калитка неохоче погоджується і мріє про те, як вони розбагатіють.

Параска, дружина Герасима, просить звеліти, щоб їм запрягли коней — вони з Мотрею поїдуть до церкви. Калитка обурюється, говорить, що коням треба відпочити, а вони і пішки дійдуть — для Божого дому можуть і потрудитися. Жінка ображається, говорить, що коні йому дорожчі за неї.

Дія III

Другого дня Герасим заснав, аж син здивувався. Калитка розпитує Романа, як їх із копачем приймав Пузир. Син говорить, що його навіть у хату не покликали, тільки Бонавентуру, бо той почавк омедію перед панами ламати. Тоді Герасим розсердився на Пузиря, сказав, що їм не потрібні такі невістки, як оті панночки-білоручки. Калитка хвилюється, що довго не повертається із міста кум. Нарешті приходить Савка, розповідає, як міняв гроші в казначействі, як трусився. Банкноти прийняли, як справжні. На radoсах вони випивають, а щоб замаскувати причину гульні, Герасим влаштовує заручини Романа із Мотрею.

Дія IV

Фактор (посередник) Гершко переказує Романом Калитці, щоб той завтра був у Смоквинова, бо хтось інший може перекупити його землю. Бонавентура пропонує Романові йти з ним копати скарб у на міченому місці. Параска тривожиться за Герасима: він і коней їй дав до церкви, і сам стояв молився, і Романові з Мотрею дозволив одружитися; ніколи не гуляв, а це випив добре із кумом.

Герасим і Савка вносять мішок із грішми. Боятися, що хтось когось обдурить. Калитка розповідає, як він на вокзалі навмисне тягнув час до відходу поїзда і дав євреєві не п'ять тисяч, як обіцяв, а лише три. Параска хоче дізнатися, що то вони привезли в мішку, Герасим із люттю її проганяє.

Калитка радить Савці не одразу забирати свої гроші, бо попадеться, але той не погоджується і погрожує ножем — Герасим показує свій ніж. Відкривши мішок, вони бачать, що там не гроші, а папір. Герасим у відчаї біжить із хати.

Раптом чуються крики Бонавентури про допомогу. Копач вносить Калитку на плечах і розповідає, що ліг у клуні спати, а його щось по носі чиркнуло. Як глянув — а то Никодимович на перекладині висить. Хутко відрізав вірвовку, кинувся до нього, а той ще дише.

Калитка поволі приходить до тями й жалкує, що його витягли з петлі, адже він втратив і гроші, і землю Смоквинова. "Краще смерть, ніж така потеря!" — ридає він.

Критика, коментарі до твору, пояснення (стисло):

У комедії І. Карпенка-Карого висміюється скупість заможного селянина Герасима

Калитки, для якого гроші дорожчі за здоров'я дружини, за щастя сина, за порядність у ставленні до наймитів, навіть за власне життя. Жадоба наживи змусила Калитку піти на шахрайство — купити фальшиві гроші. Але знайшовся інший спритник, який хитро обдунив Герасима й отримав його справжні гроші за мішок паперу. Ситуації, змальовані автором, і смішні і трагічні, адже господар ласий до грошей, скнара і водночас брутальний, жорстокий.